

שו"ת בדרך – השפעה אזרחית בכנסת עם עדי ארבל

עדי ארבל הוא מנהל מרכז #אפשר, מיסודה של הקרן לחברה האזרחית, מנהל פרויקטים במכון לאסטרטגיה ציונית וחבר דירקטוריון של 'החוויה הישראלית'. הוא פעיל חברה אזרחית מאז 2005 ושותף להקמת מגוון יוזמות לאומיות כגון: בית המדרש לצינונות, זכויות אדם כחולבן וקבוצת המעלית. עדי פועל בכנסת רבות בשנים האחרונות, בין היתר בקידום חוק יסוד מדינת הלאום. בהמשך להרצאות שהועברו בסדנת "ארגז כלים להשפעה אזרחית" בנושא השפעה אזרחית בכנסת, נערך סשן שאלות ותשובות של משתתפי הסדנה עם עדי, שעיקריו מובאים לפניכם:

ש: אשמח לקבל הסבר על עבודה וארגון של ישיבה/ות מול וועדות הכנסת

ת: את עבודת מול הוועדות אפשר לחלק ל-3:

א. עבודה על הצעות חוק שהוועדה עובדת עליהן.

ב. פיקוח של הוועדה על תפקוד הממשלה.

ג. נושאים שאתה כארגון רוצה להעלות על סדר היום ונמצא בתחומי האחריות של הוועדה.

במקרה של הצעות חוק עליהן הוועדה עובדת, בד"כ כהכנה לקריאה ראשונה / שנייה ושלישית - רצוי לעקוב אחרי ל"ז הוועדה וכשיודעים שיש דיון, רצוי להיות בקשר עם: מזכירות הוועדה (כדי להירשם לדיון ולשלוח חומרי רקע), יו"ר הוועדה (שהוא זה שלמעשה שולט בדיון) ועם חברי הוועדה (דרכם אפשר לדחוף אג'נדות כאלה ואחרות).

ניתן גם לרתום ח"כים שאינם חברי ועדה, אבל זה יותר קשה וקורה רק אם מדובר בנושא שקרוב לליבו של הח"כ.

במקרה של פיקוח של הוועדה על משרד ממשלתי (נגיד ועדת החינוך על משרד החינוך) יש דיונים שגרתיים ויש דיונים שאתם יכולים ליזום. שימו לב, שלפעמים יו"ר הוועדה, שהוא קובע את סדר היום של הוועדה למעשה, הוא לעומתי, ואז שווה למצוא ועדה אחרת לעבוד דרכה. לדוגמא: אם יו"ר ועדת הכלכלה הוא איתן כבל שתומך בהסתדרות, ואתם רוצים לקדם את הנושא של טיפול בהסתדרות דרך ועדה אחרת, שווה למצוא יו"ר של ועדה אחרת שזה גם יכול להתאים לו. נניח הוועדה לפניית ציבור. באופן דומה ניתן לפעול בתחומים שאתם רוצים לקדם מול יו"רי ועדות איתם אפשר למצוא סדר יום משותף.

ש: אז מה בעצם משמעות הוועדות? למה זה באמת עוזר? האם זה עוזר רק אם זה מגיע לתקשורת?

ת: לוועדות יש כמה משמעויות.

משמעות ראשונה: הכנת חוקים.

משמעות שנייה: ביקורת על עבודת הממשלה (צה"ל, רבנות, משרד הבריאות וכד').

משמעות שלישית: פלטפורמה להשפעה על סדר היום הציבורי.

דיונים בוועדות יכולים לעזור גם אם הם לא מתוקשרים. כבר היה חוק שהעברתי בשקט כנציג יחיד של ארגון חברה אזרחית בכל דיוני הוועדה. וגם משרדי הממשלה נוטים לתת תשובות בוועדות אם כבר הטריחו אותם להגיע.

ש: היה יום גוש קטיף בכנסת. היו ביום זה 4 וועדות וברובן ניהלו את הוועדה סגני ראשי הוועדות. שבוע אחר כך היה שבוע הקהילה הגאה והיו 16 וועדות (בערך...). איך בבקשה זה קורה? מי משפיע שיהיו יותר או פחות?

ת: השאלה קשורה בעיקר לעבודתם של השדלנים והלוביסטים. ככל שמשקיעים יותר מאמץ בקיום דיונים ביותר ועדות, כך רואים יותר פירות. כמובן שיש נושאים שיותר קל לדחוף לוועדות ונושאים שפחות... בדומה מאד לניסיונות להשפיע על סדר היום הציבורי.

ש: יש משמעות לזה שייצרתי דיון בהרבה וועדות? אם למשל אני רוצה לקדם סדר יום ציבורי באיזה נושא אז ככל שידובר ביותר וועדות זה יותר טוב?

ת: לדיונים בוועדות אין הרבה שיניים, אבל:

א. הם מכריחים את משרדי הממשלה לתת תשובות לשאלות שקשה להשיג להן תשובה בדרך אחרת.

ב. הם פלטפורמה מצוינת לעבודה עם התקשורת. לפעמים לא יעניין עיתונאי דוח שהוצאת, אבל אם יש דיון בכנסת על הדוח, יותר קל לעבוד על זה עם התקשורת.

ג. עם עבודת הכנה נכונה עם הח"כים, ניתן להיעזר בהם כדי להדהד את החומרים שלכם. והכי טוב להכין לוועדות נתונים, ולא סתם עמדות.

ש: הייתי בדיון בוועדה בכנסת שוב בנושא גוש קטיף. ישבתי סביב השולחן וקיבלתי במה טובה לכמה נושאים שהעליתי. אחרי יום קיבלתי את סיכום הדיון או הפרוטוקול. היה שם סיכום של כל דברי הנציגים הרשמיים שהיו ולא הוזכרה אף מילה שלי. מה זה אומר? האם השקעתי הייתה לחינם? האם לפרוטוקולים יש משמעות, והאם היה עלי לדרוש ששמי יוזכר שם?

ת: צריך להפריד בין הסיכום לבין הפרוטוקול. הפרוטוקול כולל הכל, ואם תבדקי תראי שהדברים שלך מופיעים שם. בדרך כלל הפרוטוקול עולה כמה ימים לאחר הדיון. לגבי הסיכום - לפעמים הסיכום נכתב עוד לפני הדיון (בדיונים מבושלים היטב...). אבל הוא מהווה בסופו של דבר סוג של הודעה לתקשורת. זה תמיד נחמד לראות את הדברים שלך שם, אבל מה שחשוב, שתהיה שם שורה תחתונה שרצית. לדוגמא: קיום דיון מעקב בעוד שלושה חודשים כדי לבחון כיצד המשרד הממשלתי טיפל בסוגיה הרלוונטית.

ש: האם יש קריטריונים ברורים לקבל את רשות הדיבור בדיונים (בעיקר באלו שמשתתפים בהם נציגים רבים) או שזה נתון לרצונו הטוב של היו"ר /או מזכיר הוועדה?

ת: אין קריטריונים ברורים. יש יו"ר ועדות שנותנים קודדם לח"כים ויש כאלה שעושים ריצרץ' פעם ח"כ פעם נציג ארגון, וגם בין נציגי הארגון פעם מישוהו שבעד ופעם מישוהו שנגד. הכי טוב זה לדאוג שהיו"ר יכיר אותך לפני הדיון וידע ששווה לו לתת לך לדבר כמה שיותר מוקדם וכמה שיותר זמן. אחת הפרקטיקות הטובות לעניין זה: להכין מצגת עם נתונים ולבקש מראש להציג אותה. זה גם טוב כדי ליצור את העוגן של הדיון ולא להיות רק עוד אחד שמגיב. בכל מקרה, כשאתם נרשמים לדיון, תכתבו במייל שאתם מעוניינים בזכות דיבור, וכשתגיעו לוועדה (רצוי לפני הזמן) ובכל מקרה לא לאחר!!!) תמסרו פתק למנהל הוועדה עם בקשה לזכות דיבור.

ש: האם יש בידיהם את האפשרות שלא לתת את רשות הדיבור למישהו על אף שהוא העביר בקשה ונרשם מראש?

ת: כן. לגמרי. זה קורה מלא פעמים. ככל שהדיון עם יותר משתתפים הסיכוי שתקבל זכות דיבור קטן. לכן חשוב במקרים כאלה לדאוג מראש לדבר עם יו"ר הוועדה שמנהל את הדיון (או עם אחד מעוזריו - למרות שגם זה לא תמיד מבטיח שתדברו). אם שולחים חומר רקע (רלוונטי ומעניין!) לפני לוועדה, זה מעלה את הסיכוי שתקבל זכות דיבור. אבל אני חוזר - הדבר האידיאלי זה הקשר עם יו"ר הוועדה.

ועוד עצה שעבדה לי מצוין: הרבה פעמים יצרתי קשר עם צוות היו"ר ועם דובר הוועדה והבאתי להם נתונים מקדימים כדי שידבררו את הנתונים שלי בתקשורת כבילד אפ לדיון בוועדה. גם זו פרקטיקה שעובדת נהדר. אבל כאמור - זה דורש עבודת הכנה טובה שלכם לדיון.

ש: מה עושים במקרה בו יו"ר הוועדה לא איתך מבחינת אג'נדה?
ת: שתי אפשרויות: למצוא ח"כ בוועדה מהצד שלך ש"ידאג" לך בדיון, או לבחור זירה אחרת! לדוגמא, כשעמרם מצנע היה יו"ר ועדת החינוך, ארגונים לאומיים רבים עבדו בנושאים חינוכיים דרך ועדות אחרות: הוועדה לפניית ציבור, הוועדה לביקורת המדינה וכו'.

ש: האם יש נושאים אזרחיים שלא היית מביא לכנסת?
ת: כמעט ולא. אם רוצים לשנות מדיניות, אז הכנסת היא אחד הצמתים המשמעותיים (לאו דווקא בוועדות). ואם לא רוצים לשנות מדיניות, אבל רוצים הכרה ציבורית, הכנסת היא גם מקום חם ונעים לפעמים לקבל בו ליטופים וחיבוקים באמצעות דיונים יזומים (דוגמת גוש קטיף והקהילה הגאה).

ש: האם הכנסת היא מקום לדחוף הצעת חוק ממשלתית, או שעדיף להתחיל איתה מול הפקידות המקצועית? ומה ההבדל בהתנהלות הארגון המציע בין הצעת חוק פרטית לממשלתית?
ת: זה הבדל של שמים וארץ... אידיאלית, עדיף לדאוג להצעת חוק ממשלתית מול הפקידות המקצועית, אבל זה הרבה יותר קשה, כי המערכת יותר אטית, מסורבלת ולא עם הרבה מניעים לעזור. לכן בד"כ המסלול הנבחר הוא הצעת חוק פרטית, בו יש לכם שליטה הרבה יותר גדולה על נוסח החוק המוצע וקצב הקידום שלו, למרות שלכאורה הוא צריך לעבור גם קריאה טרומית, לה לא נזקקים במקרים של הצעת חוק ממשלתית.

ש: ומי שכן רוצה לקדם הצעת חוק ממשלתית מול הכנסת? איך הכי נכון לקדם את העניין?
ת: אני מודה שלי אין ניסיון במקרים מהסוג הזה. אספר רק ששר מסוים, רק ארמוז שהוא ז"ל, יעץ לנו שלא לקדם את חוק מסוים שבתחום אחריותו כהצעת חוק ממשלתית, כי לא ברור מה פקידי המשרד יעוללו לחוק בטרם יעלה לניסוח. מה שכן, אפשר בהחלט לשנות הצעות חוק ממשלתיות, וגם פה, צריך למצוא מישהו, רצוי מהקואליציה, שידאג להכניס את השינויים שאתם רוצים להצעת החוק. הסתייגויות מהאופוזיציה בד"כ לא יתקבלו, אלא אם יש טיעון ממש משכנע. אבל גם לשכנע חבר ועדה מהקואליציה להגיש הסתייגות זה לא תמיד קל. צריך להיות מאד משכנעים, להיות מגובים בנתונים ולעשות זאת בעיקר לפני הדיון ולא בדיון עצמו.

ש: האם זה נכון שבגלל חוק ההסדרים אין עם מי לדבר עד אחרי ההצבעה על התקציב?
ת: ממש לא. תמיד יש ח"כים שרוצים תשומת לב ציבורית והוכחת עשייה. צריך למצוא את הח"כ המתאים בוועדות (רצוי ראשי ועדות - אבל איתם מטבע הדברים זה יותר קשה...) ולהציע לו נושא ששווה לו לקדם.

ש: מה עדיף לארגון חברה אזרחית – לוביסטי או בעל תפקיד בקשרי ממשל?
ת: יש ארגונים שעובדים עם לוביסטים חיצוניים ויש ארגונים בהם יש בעלי תפקידים (באופן חלקי או מלא) של קשרי ממשל. יש יתרונות לכאן ולכאן. זה תלוי לא מעט באופי הארגון. ארגון שיכול להרשות לעצמו, עדיף שיהיה לו קשרי ממשל של משהו שיושב בכנסת לפחות יום בשבוע. העניין הוא שהכנסת היא אוכלת זמן כך שצריך לקחת בחשבון שמדובר על לא מעט השקעה מבחינת הארגון בקשרי ממשל... אם ארגון מגיע לכנסת רק כשצריך, זה מעט מדי ומאוחר מדי עבורו.